

KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE NEVRUZUN İŞLENİŞİ

“Treatment of Nevruz in Classical Turkish Poetry”

İrfan AYPAY*

ÖZET

Nevruz bahar mevsimi ile başlaması sebebiyle toplum hayatı, eğlence kültürü ve şiir dünyasında (divan şiirinde) genişçe işlenmiş bir konudur. Kışın bitip baharın başlaması ile tabiatın canlanması, geniş kitleler tarafından kutlanması şiirdeki bu ilgiye sebep teşkil eder. Nevruz saray ve çevresinin, aşk ve eğlence hayatının içinde yer almasının yanında dini bayramlar ve kutsal gecelerle birlikte ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nevruz, bahar, güneş, eğlence, bayram.

ABSTRACT

Nevruz has been often treated as a subject in community life, entertainment culture, and poem world (Divan Poem) because it is regarded as the end of the cold weather and the beginning of spring. After the winter, awaking the nature is a factor in celebrating as "Nevruz celebrations" by people and so poem is interested it as a subject. Nevruz has been take part in religious festivals, holy nights (candilles) and also in Seray and its environments, love and entertainment life.

Key Words: Nevruz, spring, sun, entertainment, festival.

1. GİRİŞ

Bayramlar toplumların sevgi ve iyi niyetle bir araya gelip beraberce coşku duydukları, dolayısıyla bir ve beraber olma duygularının yaşandığı özel günlerdir. Millî, dinî, mahallî ve evrensel bayramlar vardır. Cumhuriyet Bayramı, Ramazan Bayramı millî ve dinî bayramlarımız, yılbaşı ve nevrüz da evrensel bayramlarımızdır. Yurdumuzun çeşitli yörelerinde, değişik tarihlerde ve farklı vesilelerle düzenlenen festivaller, kurtuluş günleri vs bayramlarımız da mahallî niteliktedir.

Bahar bayramı olan nevrüzün kültürümüzde önemli bir öneme ve yere sahip olduğu bilinmektedir. Tabii kültürümüzde yer edişinin en önemli tanığı da şüphesiz yazılı edebiyatımız olan divan şiiridir.

* Doç. Dr., AKÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü 03200 AFYONKARAHİSAR.

Divan şiirinde başlı başına nevrurun işlendiği manzumeler yazılmıştır. Bunun dışında bilhassa gazel beyitlerinde de çeşitli yönleriyle işlenmiştir. Divan şiirinde, 15. yüzyıldan beri nevrurun nasıl işlendiğini bir sınıflandırma çerçevesinde vermek istiyoruz.

2. HAVALARIN ISINIP TABİATIN CANLANMASI

Toplumlar için tabiat şartları ve iklim son derece önemlidir. Bu sebeple baharın başlangıcı olarak nevruz, ergene kün, paskalya, karnaval, fasching gibi adlarla hemen hemen bütün milletlerde vardır. Eskiden baharın başlangıcı olan 1 mart aynı zamanda yılbaşı idi. Güneşin Koç burcuna girdiği gün yılın ilk günüdür:

Nitekim her ser-i sâl erişe rûz-ı nev-rûz
Cilvegâhın ede hurşîd-i felek burc-ı Hamel (Nef'i)

Kışın etkisi havaların soğukluğu ve suların buz tutması ile ortaya çıkar. Havaların ısınıp buzların erimesi savaş terimleri olarak da kullanılan şikest, hüsrev, cünd ve tarmar etmek ile ifade edilir:

Devlet-i sermâ ki buz üstündedir bulur şikest
Hüsrev-i nev-rûz eder cünd-i şitâyı târmâr (Ş. Yahya)

Nevruz gelince havalar ısınır. Burada nevruz kışı ve soğuğu yenip baharı fetheden bir hükümdar olarak düşünülür:

Tâ gelüp nev-rûz-ı sultânî ide feth-i bahâr
Kesr olup kalb-i şitâ vü leşker-i sermâ yine (Cafer Çelebi)

Karların altında kalan çimenlerin baharda yeniden yeşermesi Yusuf ve Zeliha aşkı ile ilişkili olarak kullanılmıştır. Zeliha yaşlı iken Yusuf'a duyduğu aşk ile tekrar gençleşmiş ve Yusuf ile evlenmişti. Nevruz ile Yusuf, sarardıktan sonra karlar altında kalıp yeşeren çimenle de Zeliha arasında ilgi kurulmuştur:

Nev-arûs oldu yine berf ile ağarmış iken
Yetişüp Yûsuf-ı nev-rûza Zelîhâ-yı çemen (Zati)

Dîvân ider vakt-i seher nev-rûz-ı sultânî meger
Devrân ufukdan gösterür taht-ı zümürüd tâc-ı zer (Baki)

Beyitte nevrurun gelmesiyle birlikte parlak güneş ve yeşil çimenlerin ortaya çıkışı anlatılmaktadır. Tac-ı zer (altın taç) güneş, zümrüt taht ise çimenlerdir. Divan etmek, nevruz, sultan, taht (zümrüt), taç (altın)

kelimeleri ile Cem çağrıştırılmaktadır. Burhan-ı Katı' Tercümesi'ne göre Cem dünyayı dolaşırken yolunun düştüğü Azerbaycan'ı çok beğendi ve doğu tarafında yüksek bir yere mücevherlerle süslü, yüksek bir taht kurdurdu. Kendisi de süslü elbiseler giyip mücevherlerle bezenmiş tacını başına geçirip bu tahta hükümdar olarak oturdu. Güneş doğunca taç ve taht parlayarak etrafı ışığa boğdu. Bu durumu kut ve uğur sayan halk mutlu olup bu gün özel bir gündür diye adına **nevruz** dediler.

Nevruz gelince tabiat canlanır, çiçekler tekrar açar. Bu gerçek anlatılırken nevruz nazla adım atan bir güzel, canlılık döşeme, yokluk (adem) da küçük çadır olarak düşünülmüştür. Ama bunlar yanında ayş kelimesinin ayş u nuş, ayş u tarab gibi ifadelerdeki neşelenme, keyiflenme anlamını; bisat baharda minder, kilim gibi yaygılar serilerek kırlarda eğlenmeyi, perde-seray ifadesi de saz çalan, şarkı söyleyenleri, çiçeklerin ortaya çıkışı da kırlarda dolaşan sevgiliyi çağrıştırmaktadır:

Bisât-ı ayşa kadem basdı nâz ile nev-rûz
Şükûfe perde-sarây-ı 'ademden itdi bürûz (Baki)

3. GECE VE GÜNDÜZÜN EŞİT OLMASI

Baharda gündüzün geceyle eşit olması şairlerce sevgilinin güzelliğini ve aşğın halini anlatmak için kullanılır:

Neden ol zülf uzanup hadd-i dil-efrûza gele
Kim görüpdür şeb-i yeldâyı ki nev-rûza gele (Cafer Çelebi)

Kendisi için ayrılıkla vuslatın aynı olduğunu belirten aşık, her günü nevruz olan bir haldedir. Burada şair kendinden geçmiş bir halde olduğunu, dolayısıyla ayrılıkla kavuşmanın kendisi için önemsiz olduğunu, geceyle gündüzü ayıramaz bir halde olduğunu belirtiyor:

Yahyâya şeb-i hicrile bir rûz-ı visâlin
Bir hâlete ermiş ki anın her günü nev-rûz (Ş. Yahya)

Nevruzda sevgili ile rakibin birlikte olması aşık için gündüzünün geceden farksız olması, çekilmez bir durumdur:

Oldı nev-rûz birikdi yine a'dâ ile dost
Bir olupdur gicemüz gündüzümüz veh ki henüz (Zati)

4. NEVRUZDA AKARSU VE RÜZGARLAR

Bahar mevsiminde bol yağış sebebiyle coşkun akan ırmaklar bahçeyi korumak için yapılmış İskender'in seddi olarak görülür:

Cûylar sanma ki gülzâre seher oldu revân
Çekdi Ye'cüc diye sedd-i Sikender nev-rûz (Rahmi)

Baharda çiçeklerin açılmasını sağlayan saba divan şiirinde genellikle postacı, ulak, haberci olarak tasavvur edilir. Naili de sabayı sultan nevrusun gonca halindeki mektubunu çimenlik ülkesine ulaştıran haberci olarak kullanmaktadır. Nevruz yeşilliklerin hakimi, gonca şekil olarak tomar halindeki mektup ve saba da postacı olarak düşünülmüştür:

Şâh-ı nev-rûzdan oldu yine mülk-i çemene
Gonce tûmârının îsâline pervâne sabâ (Naili)

Rüstemî câme-i ser-sebz giyer serv ü çenâr
Cerr idüp bâd ile dâmânını silker nev-rûz (Rahmi)

Bahar mevsimi yağışlı ve rüzgarlı olur, ağaçları ve onların yeşil yapraklarını sallayıp döker. Şair bu durumu cerr yani para ve erzak toplaması olarak göstermektedir.

5. GEZİNTİYE ÇIKMA, YIYIP İÇİP EĞLENME VE ŞİİR SÖYLEME

Eskiden genç kızların ve kadınların dışarı çıkıp gezebilmeleri bayram, düğün gibi vesilelerle oluyor, aşıklar da sevgililerini bu şekilde görebiliyorlardı. Şair sevgilinin nevrusta gezmeye çıkmasıyla yüzünün görülebildiğini belirtiyor. Burada şair yüz görümlüğü adeti ile gök cisimlerini kullanarak sözü güzel ve etkili hale getirmektedir. Sevgilinin ay gibi parlak yüzlü olduğu ve gündüz dışarı çıkınca yüzünün görüldüğü ifade ediliyor. Ayrıca sevgilinin yüzünün güneş gibi olduğu da belirtiliyor. Nevruzda gezmeye çıkan güzele güneşin yüz görümlüğü olarak kabı altın olan bir ayna verdiği belirtiliyor ki bu ayna güneştir. Böylece güneşin de sevgilinin yüzünü parlak ve güzel bulduğu belirtilerek mübalağa yapılmıştır. Burada güneş-nevruz-gündüz ilgisi unutulmamalıdır. Bir de yüz görümlüğü adeti ile mihr (mihir) kelimesinin evlenirken erkek tarafından kadına verilen nikah bedeli anlamı arasındaki ilgi de unutulmamalıdır:

Gün yüzün arz eyledi nev-rûzda ol meh-likâ
Mihir altun kaplu bir âyîne virdi rû-nümâ (Baki)

Bahar mevsimi bahçelerde, mesirelerde gezip dolaşma için son derece müsaittir; çünkü zemin, yollar ve sokaklar toz toprak ve çamurlu

olmaz, hava ise kapalı ama yağışlı değildir. Aşık sevgilisini böyle şartlarda gezintiye çağırmaktadır:

Subh dem râh-ı çemen bî-gerd ü gil sünbül-hevâ
Gül gibi gülzâra azm et dil-berâ nev-rûzdur (Ş. Yahya)

Bahar mevsiminde tabiatın canlanması ile insanların yeşil alanlara çıkıp eğlenmeleri ve kışın verdiği sıkıntı ve stresi atmaları da işlenen konulardandır. Bayram veya nevruz geldiğinde bahçelerde sevgili ile beraber işret meclislerinde içilerek gam ve tasalar unutulur:

N' olur ya îd ü nev-rûza erse yine âlemin hâli
Bu günler câm-ı mey gam def'ine imdâda gelmez mi (Nef'i)

Baharda sevgili ile beraber yıllanmış şarap içmek insana canlılık ve keyif verir:

Câna cân katmak dilersen bâğa var Nef'î hemân
Köhne mey nûş eyle bir dil-dâr ile nev-rûzda

Bu mevsimde ah edip inlemek, ağlayıp sızlanmak uygun düşmez. Şair bunu ifade ederken ahın yakıcılığından, bülbülün sevdiği olan güllerin solacağı, bu sebeple de bülbüle yazık olacağını ifade etmektedir:

Gülleri pejmürde eylersin yazıkdır bülbüle
Varma bâğa âh-ı âteş-bâr ile nev-rûzda (Nef'î)

Nevruz gelince zengin fakir herkes içinde bulunduğu zamanı değerlendirerek sultan gibi yer, içer, eğlenir. Burada hüsrev, pâdişâh-ı vakt, sâgar-ı gâtî-nümâ ve nevruz kelimeleri ile Cem ima edilmektedir. İran hükümdarı olan Cem, halkın nevruzunu bayram olarak kutlamasını sağladı. Sâgar-ı gâtî-nümâ ise Cem'in, câm-ı Cem, câm-ı cihân-nümâ, câm-ı cihân-bîn gibi adlarla da anılan kadehidir. Yedi madenden yapılmış olan sihirli kadeh. Hangi memleketin halini bilmek istese kadehe bakar ve o ülkenin halini görürdü (Onay, 1992: 87-88):

Hüsrevâne pâdişâh-ı vakt olup almış ele
Her gedâ bir sâgar-ı gâtî-nümâ nev-rûzdur (Naili)

“Ey saki, içki meclise ışık versin çünkü nevrüz geldi ve beraber zevkle vakit geçiren dostlar mumuna toplandılar!” ifadesiyle bir eğlence tablosu çizilmektedir. Burada bezm, mey, saki, şem, tâb-efgen, yaran-ı safa ve cem’ olmak eğlence meclisi ile ilgili kelimelerdir. Mum etrafında toplanmış olan meclistekiler sakiden içki dağıtmasını istemektedirler. Mum, meclisi içkinin ışığıyla aydınlatacak olan sakidir. Ayrıca burada şem’ kelimesinin oynayıp şakalaşmak, eğlenmek anlamı da kastedilerek nevrüz eğlencesi veya nevrüzda eğlenme de ifade edilmiştir:

Bezme mey tâb-efgen olsun sâkıyâ nev-rûzdur
Şem’ine cem’ oldu yârân-ı safâ nev-rûzdur (Naili)

Naili nevrüz vakti yiyip eğlenmeyi padişahın tahta çıkışı ile ilişkilendirerek anlatmış. Cülûs, taht, berat, ve tecdit kelimeleri bu vesile ile beyitte kullanılmıştır. Berat rütbe, memuriyet, maaş, nişan ve imtiyaz için padişah tarafından verilen belgedir. Eskiden tahta yeni çıkan padişah bütün beratlar yenilenirdi. Şair sözü bu unsurlarla süslüyor. Asıl söylemek istediği ise güneşin koç burcuna girmesi, nevrüzün başlaması ile rintlerin eğlence meclisi kurmaları için uygun şartların oluşmasıdır:

Cülûs edince Hamel tahtgâhına hurşîd
Berât-ı işreti tecdîd olundu rindânın (Naili)

Nevrüz şairler için de hareket ve canlanma kaynağıdır. Yiyip içip eğlenme ile beraber şiir meclislerinin kurulması, şiirlerin okunması şairleri yeni şiirler yazmaya teşvik eder:

Vakt-i cûş-ı feyz-i erbâb-ı suhandır Nâilî
Eylesinler tarh-ı şi’r-i dil-güşâ nev-rûzdur

Bahçede güller açtığı zaman şairler de ellerine kırmızı şarapla dolu kadeh alıp kendinden geçerek güzel şiirlerle nevrüz meclislerini şenlendirirler:

Ele gül gibi câm al bülbül-i ser-mest ol ey Nef’î
Gazeller söyle germ et bezm-i şâhenşâh-ı nev-rûzı

6. DİNİ BAYRAMLAR VE KUTSAL GECELERLE BİRLİKTE ANILMASI

Nevrüz şiirde dini bayramlar olan ramazan ve kurbanla beraber anılmıştır; yani nevrüz da bir bayram kabul edilir.

Yüzü parlak olan sevgilinin, içki içerek yanaklarının daha da parlaması nevrüzla bayramın aynı günlere rastlaması yani çifte bayram olarak düşünülmüştür:

Tâbiş-i mey ki ruh-ı yâr-ı dil-efrûza gele
Benzer ol îd-i safa-bahşa ki nev-rûza gele (Ahmet Paşa)

Nevruzla bayramın aynı tarihlerde olması iki büyük İran hükümdarının bir mecliste buluşmaları ve feleğin, onların şerefine güneş kadehini şevkle döndürmesinin uygun olacağı ifade edilmektedir. Nevruz Cem'e, bayram Keyhüsrev'e, felek sakiye, güneş de altın kadehe benzetilmiştir. Cem'in adı geçtiği için nevrüz, meclis ve eğlence terimleri kullanılmıştır:

Cem-i nev-rûz ile Key-hüsrev-i îd oldu hem-meclis
Felek şevkile gerdân etse demdür câm-ı hurşîdi (Cevri)

Bayramla nevrüzün aynı günlere rastlaması Cevri tarafından gelin (bayram) ve güzel kızın (nevrüz) sohbeti olarak hayal edilmiştir ki bu ortam tecridin sembolü olan Mesiha (İsa Peygamber)'ya bile tecridi bozdurur. Burada bayramın baharda gelişinin insanların eğlenmesi için iyi bir fırsat olduğu, yiyip içip eğlenmeden elini eteğini çekmiş olanların bile bu fırsatı kaçırmayacakları belirtilir:

Arûs-ı îd ile hem-sohbet oldu şâhid-i nev-rûz
Bu şevk ile Mesîhâ n'ola terk eylerse tecrîdi (Cevri)

Cafer Çelebi nevrüzda gülün gonca halini almasını, kurban bayramında çocukların alınına sürülen kurban kanına benzeterek bu eski adeti nevrüz ile ilgili olarak kullanmaktadır:

Îd-i nev-rûz oldu vü alında tıfl-ı gonçanın
Sol kızıl ben kim görünür tâze kurbân kanıdur (Cafer Çelebi)

Bayram ve benzeri günlerde padişahın geçeceği yerlere pay-endaz denilen halı veya kumaş serilirdi. Diba, gümüş veya altın sırma tellerle karışık olarak dokunmuş bir nevi ipekli kumaştır. Şair bahçedeki akar suları, suyun üzerinde oluşan yakazalarla diba kumaşına benzeterek nevrüz sultanın bayram gezisi için döşendiğini belirtmektedir:

Berây-ı îd pâ-y-endâz için sultân-ı nev-rûza
Değil cûlar su dibâsı döşendi gülşene yer yer (Ş. Esat)

Aşığın, sevdiğinin saçını ile yanağını sabah akşam düşünmesi nevrüzla kadir gecesinin aynı güne rastlaması olarak değerlendirilmektedir. Bu tasavvur renk ilgisine dayanmaktadır. Saç, gece ve kadir gecesi siyah; yanak, seher ve nevrüz da beyaz renkle ilgilidir:

Ey Muhibbi zülf ü haddin fikr kıl şâm ü seher
Kadr ü nev-rûzu bir eyler kudret-i Allâh'ı gör (Muhibbi)

Sevgilinin kapısının önünde bulunmak aşık için sevgiliye yakın olma imkanını vermesi yönüyle büyük mutluluk kaynağıdır; orada geçirdiği gecesi kadir, gündüzü de nevrüz kadar değerlidir. Bu sebeple aşığın bayrama rağbet etmemesi, önemsememesi ayıp karşılanmaz. Böylelikle şair nevrüzün bayram kadar değerli olduğunu belirtmiştir:

İşigünde gicesi kadr ü günü nev-rûzdur
Tan degül olmazsa ol bî-cârede pervâ-yı 'îd (Cafer Çelebi)

7. NEVRUZ-I SULTANÎ

Nevrüz sultan, şah, hüsrev, şahenşah gibi kelimelerle birlikte şiirde çokça kullanılmaktadır. Bu kelimeler dolayısıyla tahta çıkmak, padişahın meclisini şenlendirmek, düşmanı yenmek, padişah için dua etmek ve çırağan eğlencesi düzenlemek gibi olaylar ele alınmaktadır. Nevruz-ı sultanî denmesine sebep Celali takviminin ilk günü olmasıdır; ama bunun yanında kelimenin galebe, dayanağı bulunma ve yaygın olma anlamları da çağrıştırılır:¹

Olunca taht-pîrâ-yı Hamel nev-rûz-ı sultânî
Şu 'â'-ı mihrî sandım tîg-ı düşmen-sûz-ı sultânî (Naili)

Güneşin koç burcuna girişi ile nevrüzün başlaması ve havaların ısınması anlatılırken taht, sultan, kılıç ve düşman kelimeleri ile hükümdarın ülkeyi koruma görevi işlenir.

Ayrıca tahta çıkmak, güneşin ışıkları, nevrüz kelimeleri ile de Cem'in nevrüz kutlamalarını başlatması çağrıştırılır:

Bahâr erdi yine gör feyz-i mihr-i âlem-efrûzu
Nice germ etti bir câm ile bezm-i şâh-ı nev-rûzu (Nef'i)

Tabiatın yeşermesi nevrüzün bahtının açılması olarak nitelenir. Bizans hükümdarının, rüzgar tarafından sürüklenerek İran Şahı Hüsrev

¹ **Sultan:** huccet, burhan, delil; kahr, tegallüb; padişahın satvet ü kudreti; padişah, vali; yavuzluk, şiddet (sultanü'ş-şita) (Kamus Tercümesi, III, 70-1).

Perviz'in eline geçen hazinesi (genc-i bad-âverd), baharın gelişini anlatmak için kullanılır:

Sevâhil-i çemene çıkdı genc-i bâd-âverd
Yöneldi hüsrev-i nev-rûza devlet ü ikbâl (Baki)

Baharda coşkun akan suların üzerinde meydana gelen kabarcıklarda kırmızı güllerin yansması sonucu su kabarcığı al renkli bir çadır gibi görünür. Kırmızı çadır padişaha aittir ve bununla sultan nevrüz ima edilmektedir. Ayrıca sultanın çadırının kurulması sefere çıkma işaretidir. Nevruzun çimen toprağına sefer yapma, bahçede hakimiyetini kurma vaktinin geldiğı belirtilmiştir. Al kelimesinin serap anlamı ile de kullanıldığını düşünmek mümkündür. Su kabarcıkları üzerine yansıyan çiçeklerin kırmızılığı bir seraptır:

Aks-i güllerle değıldür leb-i cüy üzre habâb
Hayme-i âlini arz eyledi yer yer nev-rûz (Rahmi)

İsa peygamber şiiirde ölüleri diriltmesi mucizesi ile anılır. Nevruzda havaların yumuşaması ile çimenlerin canlanıp yeşermesi İsa Peygamberin bu mucizesine benzetilmiş. Yalnız burada şair kiliselerde İsa Peygamberin resimlerinin yapılmasını (ruh-ı musavver olması) da ele almış. Nevruzda tabiatın canlanması ve güzelleşmesi anlatılmıştır:

Bir nefesle çemene mürde iken virdi hayât
Oldı İsâ gibi bir rûh-ı musavver nev-rûz (Rahmi)

8. MÜZİK TERİMİ OLARAK KULLANILIŞI

Nevruz kelimesinin aynı zamanda bir müzik makamının adı oluşu beyitlerde bu anlamıyla kullanılmasına sebep olmuştur.

Nevruzda bülbüllerin keskin ötüşleri yanında müzik aleti çalarak eğlenmenin uygun düşeceğini belirten Naili, tîz, meşk, mutrib, aheng, neva ve nevrüz kelimelerini müzik terimleri olması sebebiyle bir arada kullanırken neva nevrüz makamında parça çalınmasını da söylemektedir:

Tîzdir feryâdı meşk-ı nâleden bülbüllerin
Eylesin mutribler aheng-i nevâ nev-rûzdur (Naili)

Çarbağ, Safaviler zamanında İsfahan'da saray ve köşkleriyle ünlü bir yerdir (Onay, 1992:100). Çarbağ kadar güzelleşen bahçede öten bülbüller, sazandeler vardır. Acemde kelimesi hem müzik makamını belirtmek hem de

Çarbağ'ın İsfahan'da olduğunu anlatmak için kullanılmıştır. Acem, nakş, saba-nevruz müzik terimleridir:

Sahn-1 gülşen Çârbâg olmuş acemde andelîb
Bağlamış bir nakş-1 dil-keş kim sabâ-nev-rûzdur (Naili)

Zati de nevruda tabiatın canlanıp güzelleşmesiyle eğlenmek gerektiğine işaret ederken nakş, muganni, şevk, nevruz gibi müzik terimlerini kullanmaktadır:

Cihânın yüzünü nakş etti nev-rûz-1 cihân-ârâ
Mugannî başlasın yüz şevk ile bir nakş-1 nev-rûzî (Zati)

Nevruzda çiçekler saba ile açınca bülbüller ötmeye başlar. Ş. Yahya bunları dile getirirken saba, neva ve nevruz kelimelerinin müzikle ilgilerini de hatırlatıyor:

Goncanın açsın yine kalbin sabâ nev-rûzdur
Bülbül-i zâr eylesin bir hoş nevâ nev-rûzdur (Ş. Yahya)

Şeyhülislam Yahya baharda havaların ısınması ile bülbüllerin ötmeye başladığını anlatırken müzik makamları olan neva ve nevruzu anmaktadır. Mihrbanlık kelimesi iyilik anlamında kullanılmıştır. Mihr kelimesinin güneş anlamı ile hurşid, germ, cihan-efruz kelimeleri arasında iham-ı tenasüp sanatı yapmıştır:

Mihrbânlık gördü hurşid-i cihân-efrûzdan
Germ olup bülbül nevâya başladı nev-rûzdan (Ş. Yahya)

Baki de nevruda havaların ısınmasıyla bahçenin güzelleşmesi ve bülbülün ötmesini konu ederken nakş, nevruz, heva ve terennüm kelimelerini de zarifçe yerleştirmiştir:

Nakşlar bağladı nev-rûz hevâsında çemen
Eylesün hûb edâlarla terennüm bülbül (Baki)

9. ADALETİN İCRA EDİLMESİ VE İYİLİK YAPILMASI

Cemşid haksızlığa uğramışların hakkını iade etmesi adetini nevruda birlikte başlatmıştır (Onay, 1992: 317). Bu olay da şiire aksetmiştir. Sultana benzetilen gül saltanatına o kadar güvenir ki bülbüller dikenden kan parası isteyebilirler:

Gırre-i câh ol kadar sultân-1 gül kim korkaram

Hârdan bülbüller ister hun-bahâ nev-rûzdur (Naili)

Bu nevrüz adetine göre gül bülbüllere eziyet edemeyecektir, yani sevgili bu mevsimde aşıklarına daha iyi davranmalı, onların gönlünü almalıdır:

Yazdılar nev-rûz-ı sultânîdeki takvîmde

Etmeye bülbüllere cevri gönüller yaza gül (Hayali)

KAYNAKLAR

Ahmet Paşa, *Divan*, Haz. Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN, Akçağ Yayını, Ankara 1992.

Cevri, *Hayatı, Edebi kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni*, Haz. Prof. Dr. Hüseyin AYAN, Atatürk Üniversitesi Yayını, Erzurum 1981.

Cunbur, Müjgan, "Klasik Edebiyatımızda Nevruz," *Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1995.

Fuzuli, *Divan*, Haz. Prof. Dr. Kenan AKYÜZ ve diğerleri, Akçağ Yayını, Ankara, 1990.

Hayali, *Divan*, Haz. Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN, Akçağ Yayını, Ankara 1992.

Sükkeri Hayatı, Edebi kişiliği ve Divanı, Haz. Erdoğan Erol, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1994.

Baki, *Divan*, Haz. Sabahattin KÜÇÜK, Ankara Türk Dil Kurumu, 1994.

Kılıç, Filiz, "Osmanlı Devletinde ve Klasik Edebiyatımızda Nevruz," *Türk Dünyasında Nevruz III. Uluslar arası Sempozyumu Bildirileri*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 2000.

Mesihî, *Divan*, Haz. Mine Mengi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1995.

Mezaki *Hayatı, Edebi kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*, Haz. Ahmet Mermer, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara 1991.

Şeyhülislâm İshak Efendi, *Hayatı, Eserleri ve Divanının Edisyon Kritiği*, Haz. Muhammet Nur Doğan, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1997.

Muhibbi, *Divan*, Haz: Coşkun AK, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1987.

Naili, *Divan*, Haz. Prof. Dr. Haluk İPEKTEN, Akçağ Yayını, Ankara 1990.

Nef'i, *Divan*, Haz. Yard. Doç. Dr. Metin AKKUŞ, Akçağ Yayını, Ankara 1993.

Onay, Ahmet Talat (1992), *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Haz. Doç. Dr. Cemal KURNAZ, Ankara.

Öztuna Yılmaz, *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, I-II Cilt, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara 1990.

Sabit, *Divan*, Haz.:Turgut KARACAN, Cumhuriyet Üniversitesi Yayını, Sivas 1991.

Sefercioğlu Nejat, *Nev'i Divanının Tahlili*, Ankara 1990.

Şeyhülislam Yahya, *Divan*, Rekin ERTEM, Akçağ Yayını, Ankara 1995.

Tacizade Cafer Çelebi, *Divan*, İsmail E. Erünsal, İstanbul Üniversitesi Edb. Fakültesi Yayını, İstanbul 1983.

Tolasa, Harun, *Ahmet Paşa'nın Şiir Dünyası*, Ankara 1983.

Zati, *Divan*, I-II. Cilt, Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN, İstanbul Üniversitesi Edb. Fakültesi Yayını, İstanbul 1968 ve 1970; III. Cilt, Mehmet ÇAVUŞOĞLU- M. Ali TANYERİ, İstanbul Üniversitesi Edb. Fakültesi Yayını, İstanbul 1987.